

Guidade turer till anlagda våtmarker inom Rååns avrinningsområde

2011

Ingegerd Ljungblom

På uppdrag av Rååns vattendragsförbund

Sammanfattning

Rååns Vattendragsförbund har sedan år 2003 årligen, med undantag för år 2006, satsat på att föra ut information om vattenvårdande åtgärder längs Råån. Syftet är att ge allmänheten och den uppväxande generationen ökad insikt, engagemang och kunskap i vattenvårdsfrågor och att detta i förlängningen ska kunna underlätta och öka förståelsen för vattenvårdande insatser. Turerna går i linje med Länsstyrelsens riktlinjer att resurser behöver avsättas för information som ger ökad insikt och engagemang i samhället om varför olika vattenvårdande åtgärder behövs.

Turerna har riktat sig till skolor, föreningar och företag. Verksamheten har växt från drygt 100 besökande personer år 2003 till drygt 1300 besökande personer år 2011. Totalt har 4768 personer deltagit i turerna. Av dessa kom 42 % från Helsingborgs kommun, 33 % från Landskrona kommun, 13 % från Bjuvs kommun och 12 % från Svalövs kommun. 12 % var vuxna besökande, 7 % gymnasieelever och resterande del grundskoleelever.

Företag och föreningar har vid några tillfällen bjudits in. År 2003 inbjöds ett 50-tal företag via brev – 2 företag deltog. 2009 bjöds 14 föreningar in och en av dessa deltog.

De våtmarker som besöks under informationsturerna är S Vallåkra a, Bulls måse, forskningsdammarna i Längeberga och Görarpsdammen.

Exkursionerna anpassas till deltagarnas ålder och förutsättningar. Deltagarna ges en förståelse för landskapets förändring under de senaste 200 åren med utdikningar, å-rätningar och omställning av ängs- och betesmarker till åkermark och urban mark. De får en insikt i hur förändringarna påverkat vattenkvalitet, biologisk mångfald och landskapets vattenhållande förmåga och hur man arbetar med detta vid Råån idag. Kopplingar görs till miljömålen. Exkursionerna innehåller mycket praktiska aktiviteter där deltagarna får uppleva livet i en våtmark och arbeta med hotade djurarter, näringskedjor mm. En del i turen är vad deltagarna kan göra själva för att förbättra vattenkvaliteten. Broschyren ”Råån och miljön” och Länsstyrelsens årsrapport ”Miljötilståndet i Skåne” delas ut. Massmedia (HD, hgb.se) har deltagit och skrivit om turerna vid två tillfällen under året, vilket ger ytterligare spridning.

Vid turen får deltagarna information om var de kan hitta fördjupningsmaterial om vattenvård. För att underlätta för grupperna att repetera och fördjupa sig efter turen ska ett fördjupningsmaterial och en vandringsutställning arbetas fram under 2012 och 2013. Detta finansieras av Region Skånes Miljövårdsfond, Rååns Vattendragsförbund och Sege å Vattenråd. Arbetet med detta har påbörjats.

Turerna är populära och det finns fler intresserade grupper än platser. 23 av de 28 deltagande skolorna i år hade tidigare deltagit i projektet – 5 skolor deltog för första gången.

Bakgrund

Under de senaste 200 åren har stora förändringar skett i landskapet i Skåne. För att vinna åkermark har många våtmarker och mängder av småbäckar dikats ut och lagts ner i rör under marken. Åar har rätats ut och sjöar sänkts. Detta har minskat landskapets vattenhållande förmåga och orsakat både översvämningar och torka. De naturliga processer som tidigare renat vattnet har till stor del satts ur spel, vilket orsakar övergödningssproblem. Den biologiska mångfalden har minskat till följd av förändringarna. Förändringar i jordbruket och djurhållningen har även gjort att arealen slåtttrade marker och naturbetesmarker har minskat betydligt.

Rååns vattendragsförbund är ett samarbete mellan Helsingborgs stad, Landskrona kommun, Svalövs kommun och Bjuvs kommun för att värna om Rååns miljö. Rååns Vattendragsförbund utför kontroller av åns miljöstatus och arbetar med vattenvårdande åtgärder. Förbundet har anlagt ett 60-tal dammar i avrinningsområdet.

Syftet med informationsturena är att berätta om landskapets förändring och vad detta fått för betydelse för vattenkvalitet, landskapets vattenhållande förmåga och biologisk mångfald och hur Rååns Vattendragsförbund arbetar med dessa frågor längs ån. Förhoppningen är att detta i förlängningen kan ge ökat engagemang hos allmänheten och underlätta vid framtida vattenvårdande åtgärder.

Turerna går i linje med Länsstyrelsens riktlinjer för att lyckas med vattenvården i Skåne. ”För att nå EU:s mål om en god vattenstatus till 2015 krävs [...] ökad insikt och engagemang i samhället om varför olika åtgärder behövs. Resurser behöver därför avsättas för information och för att få allmänheten att känna sig delaktig.” (Miljötilståndet i Skåne – Temanummer Vatten 2005).

Projektet fortsätter under 2012.

Bulls måse är en återskapad våtmark på 17 ha och har fått ett mycket rikt fågelliv.

Gymnasieklass i fågeltornet vid Bulls måse.

Innehållet i turerna

Under turerna får deltagarna en bild av hur landskapet har förändrats när det gäller våtmarker, åar och bäckar, ängar och naturbetesmarker och hur detta påverkar vattenkvalitet, landskapets vattenhållande förmåga och biologisk mångfald. Detta kopplas till miljömålen och till hur man i Rååns Vattendragsförbund arbetar med vattenvårdande åtgärder. Med håvar, kikare och bestämningslitteratur undersöks livet i och vid våtmarken. Aktiviteter som att bilda näringskedjor, leta efter boplatser för hotade djurarter knutna till vatten, tipsrundor om vattenvård mm erbjuds. Broschyren "Råån och miljön" och Länsstyrelsens årsrapport "Miljötillståndet i Skåne" delas ut. Även annat material med anknytning till vattenvård visas upp, exempelvis videofilmen "Åar och vattendrag". Tips på fördjupningsuppgifter och länkar till mer information ges via hemsidan www.naturifokus.se.

Genomgång av djur vi håvat upp i Bulls måse.

Liten vattensalamander, snäckor och stavlik vattenscorpion att titta närmare på!

Planscher visar hur landskapet har förändrats och hur vanliga djur på platsen ser ut.

Eleverna har gjort näringskedjor av djur och växter vi sett.

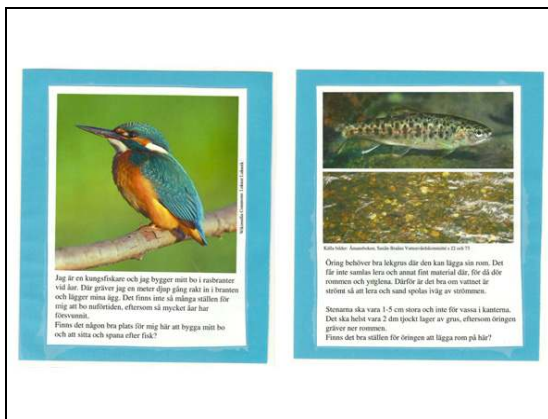
Ett antal dammar i Långeberga där man forskar på hur dammar ska se ut för att bäst rena vattnet från näring.

Järn har fällt ut i denna hästskovåtmark i Långeberga.

Ett åkerdike har restaurerats i Långeberga. Det har ökat självreningen av vattnet, samtidigt som miljön för växter och djur förbättrats.

Vi letar gruppvis efter bra boplatser för djur som är beroende av vatten.

Näktergalen sjunger på våren vid dammen i Vallåkra. Rikt småkryppliv i den anlagda dammen - sedan en promenad i naturreservatet Borgen.

Exkursionsmålen

Bulls måse

Bulls måse är med sina 17 ha den största anlagda våtmarken i avrinningsområdet och har sedan den anlades år 2000 fått ett mycket rikt fågelliv. Där häckar bl a gråhakedopping, trana och brun kärrhök. Vid våtmarken finns ett fågeltorn. Bulls måse är en fördämning av Tjutebäcken som är ett biflöde till Råån. Våtmarken är mycket vacker och ett fint exkursionsmål för grupper. I våtmarken kan man hitta många olika arter av vattenlevande djur. Hit får man ta sig med egna transporter.

Långeberga

I Långeberga finns ett antal forskningsdammar. Här finns hästskovåtmarker och man kan jämföra ett traditionellt åkerdike med ett som restaurerats – gjorts bredare och med avfasade kanter för att gynna vattenrening, biologisk mångfald och öka markens vattenhållande förmåga. Informationsskyltar och ett mindre informationshus berättar om landskapets förändring och om vattenvårdande åtgärder. Från taket har man fin utsikt över forskningsdammarna. I anslutning till dammarna ligger ett parti lövskog med ett mycket rikt fågelliv. Från Helsingborg är området lätt att nå med kollektivtrafiken.

Vallåkra

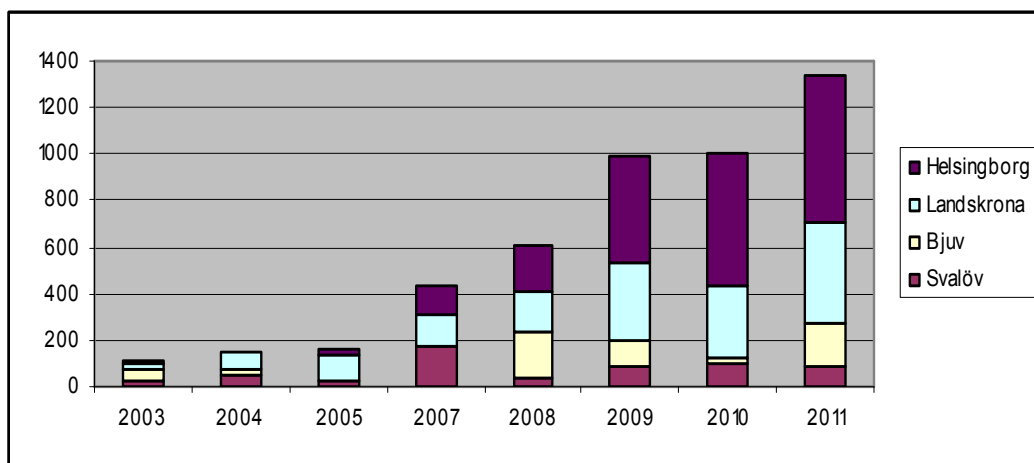
Dammen S Vallåkra är en mycket fin damm som ligger i Vallåkra precis invid Råån. Den är anlagd 1997 och tar emot dagvatten och dräneringsvatten. I dammen kan man hitta många olika arter av vattenlevande djur. Kring dammen är det ett våtmarksområde med vass där man ofta ser brun kärrhök, samt ett lövskogsparti med bl a näktergal. Området runt dammen hålls i ordning av byalaget i Vallåkra. Gräset runt dammen klipps och där finns bänkar och bord. Efter att vi tittat på våtmarken följer en promenad upp i naturreservatet Borgen, ett lövskogsområde med intressant historia och rikt småfågelliv. Här följer vi Råån och tittar på ytterligare en våtmark, om tiden räcker till, en fd meandrande åfåra till Råån. Det går lätt att ta sig hit då Pågatåget stannar nära dammen.

Övriga exkursionsmål

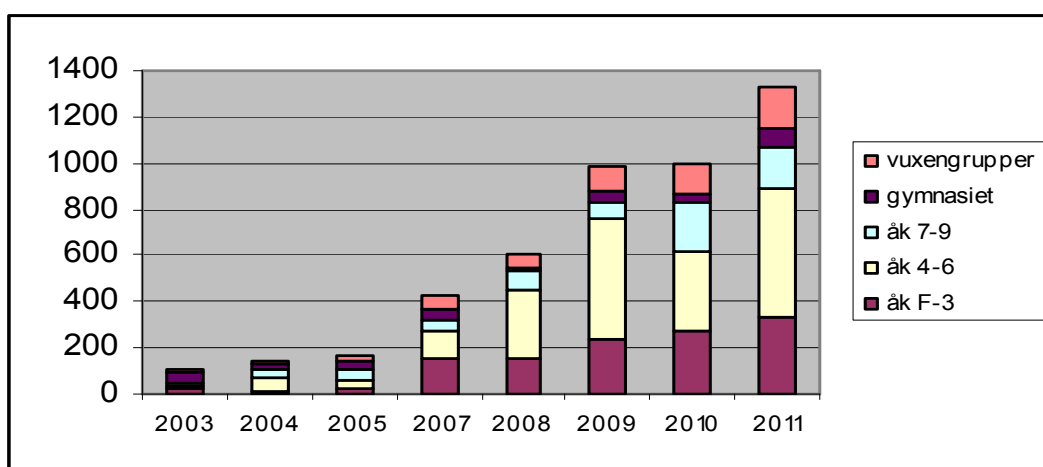
Ett par turer har gått till Görarpsdammen. Den ligger vackert i en sänka omgiven av lövskog nära Rååns dalgång. Den är anlagd 1996 och tar emot dagvatten, dräneringsvatten och vatten från ett biflöde till Råån. Vid besök där har även besök gjorts till en närliggande damm vid åkermark. Både växtliv och djurliv skiljer sig mycket åt mellan dammarna, vilket är intressant att titta på. Några turer har även gått till Vattendragsförbundets anlagda damm Vasatorp i Bruce skog.

Antalet besökande växer

Under 2003-2011 har 4768 personer besökt anlagda våtmarker i Rååns avrinningsområde under organiserade informationsturer. Grupperna har kommit från Helsingborg, Landskrona, Svalöv och Bjuvs kommuner. 28 skolor har deltagit under året. Av dessa hade 23 deltagit tidigare i projektet – 5 skolor deltog för första gången.

Figur 1: Antal besökande till våtmarkerna 2003-2011. År 2006 var det uppehåll i turerna. Totalt sett under åren 2003-2011 har 42% av besökarna kommit från Helsingborgs kommun, 33% från Landskrona kommun, 13% från Bjuv och 12% från Svalövs kommun.

Figur 2: Antalet besökande fördelat på åldersgrupp. Totalt sett under åren 2003-2011 har 12 % varit vuxna besökare, 7 % från gymnasiet och resterande från grundskolan.

Under perioden 2003-2011 har knappt hälften av turerna gått till Bulls måse, 40 % till Vallåkra och resterande till Långeberga, Görarpsdammen eller damm i Bruce skog.

Reflektioner kring informationsturerna

Målet med turerna är att besökarna dels ska lära sig om vattenvård, men också få en fin naturupplevelse att komma ihåg. De ska få uppleva djur och växter som trivs vid och i åar och våtmarker. Upplevelsen ska ge en känsla för att våtmarker och åar är fulla av liv och värda att bevara. Att turerna ger detta ser man på utvärderingar och att skolor återkommer år efter år. Det är tydligt att lärare och elever som deltar sällan känner till landskapets förändring med å-rätningar, torrläggning av landskapet och omställningen av ängs- och betesmark till åkermark och urban mark. De har också ofta ringa kunskap om djur och växtliv i och kring vatten.

Endast ett fåtal grupper efterarbetar turen efter att de kommit hem. Många lärare uppger att de inte planerat in efterarbete från början och vissa har svårt att få in det tillsammans med allt övrigt de ska göra. Lärarna har heller inte så mycket kunskap i vattenvård och har inte tid att själva läsa in sig och göra uppgifter i ämnet. Eftersom det är önskvärt att fler repeterar och efterarbetar exkursionen, så att de får så mycket ut av den som möjligt, kommer fördjupningsuppgifter att arbetas fram under 2012 och 2013. Uppgifterna tas fram i samarbete med grupper som varit ute på exkursion. En vandringsutställning för bibliotek om Rååns Vattendragsförbunds arbete kommer också att tas fram. Finansiärer för fördjupningsmaterial och utställning är Region Skånes Miljövårdsfond, Rååns Vattendragsförbund och Sege å Vattenråd.

Majoriteten av turerna går till Vallåkra och Bulls måse. Vallåkra är lätt nåbart med pågatåg både från Helsingborg och Landskrona, vilket ger lägre kostnader för skolorna och också är bra ur miljösynpunkt. Vallåkra ger också en mycket fin naturupplevelse i och med fina omgivningar med naturreservatet Borgen i närheten och både dammar och å att undersöka. Bulls måse har ett mycket speciellt fågelliv och också trevlig hävning med många olika vattendjur att undersöka. Hit måste man dock ta sig antingen med hyrbuss eller organisera med biltransporter. Någon enstaka skola har så nära att de kan cykla. Även närboende har oftast inte känt till Bulls måse, även om det är välkänt hos ornitologer. Långeberga går att nå kollektivt med buss för grupper från Helsingborg. Området består av många likformiga mindre dammar omgivna av åkermark och ett mindre skogsområde. Det lämpar sig för äldre elever och det kunde vara önskvärt att få ut fler grupper dit.

Hittills har turerna erbjudits i första hand skolklasser. Elever av olika åldrar har deltagit med tyngdpunkt på grundskolan. Ett mål kunde vara att arbeta på att fler gymnasieklasser kommer med, samt fler föreningar av olika slag. Man kunde också erbjuda någon tur för allmänheten.

Kontakter för projektet:

Ingegerd Ljungblom, tel 070-6731281 eller post@naturifokus.se, Claes Nihlén och Peter Göransson på Miljökontoret i Helsingborgs stad, tel 042-10 50 43 respektive 042-10 50 03.